

DRUŠTVENI KONTEKST I FAŠIZAM RENTA
Приказ knjige prof. dr Branka Milosavljevića, profesora emeritusa

Sanja Radetić–Lovrić

Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet
sanja.radetic-lovric@ff.unibl.org

Kada je zima bila na izmaku, u izdanju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci izašla je monografija pod naslovom *Društveni kontekst i fašizam renta*, čiji naslov zvuči neobično, pomalo intrigantno, ali i provokativno. Monografija je posljednje djelo koje je u svojoj bogatoj naučnoj, nastavnoj i stručnoj karijeri napisao prof. dr Branko Milosavljević, professor emeritus Univerziteta u Banjoj Luci. Prvi primjerak monografije dobio je sam autor, samo nekoliko dana pred kraj svog života i bio je zadovoljan vjerujući da će služiti prvenstveno studentima društvenih nauka, te medijima da usmjere pažnju na možda latentna, ali stvarna značenja savremene društvene zbilje. Prva impresija slučajnog prolaznika pogledom na naslov, pretpostavljamo, otvara nekoliko pitanja: Zar fašizam nije prošlost, čiju smo ideologiju pobijedili i nadjačali? Zar nismo tako podučavani kroz lekcije iz istorije? Ukoliko i danas postoje zagovarači fašizma, njihova ideologija je oštro osuđena od strane društva, nije raširena, možda jeste postojeća kroz manje pokrete, ali nema mogućnost

društvene kontrole i uticaja na civilizacijske tokove, zar ne? Zašto fašizam povezujemo sa društvenim kontekstom kada je na svjetskoj sceni tendencija ka demokratiji, toleranciji i uvažavanju ljudskih prava? Šta je fašizam renta?

Monografija nudi određene odgovore na prethodno postavljena pitanja, tjera na promišljanja, vraća u prošlost, pobuđuje želju za izučavanjem istorijskih događanja i traganjem za filozofskim pojašnjenjima. Ono što je interesantno istaći jeste da je ovom djelu prethodila monografija istog autora objavljena u izdanju Društva psihologa Republike Srpske pod naslovom *Rasizam i fašizam – renta: socijalnopsihološki aspekti iz 2019. godine*, koja čitaoca uvodi u pojam fašizam – renta. Polazeći od kratkog osvrt na istorijske mitove o ljudskim rasama, autor sa socijalnopsihološkog aspekta razmatra pojmove ropstva i kolonijalizma, rasizma, nacionalizma i fašizma, dovodeći nas do teze da rasizam i fašizam nisu samo dio prošlosti ljudske civilizacije, već sastavni dio njene sadašnjosti, prisutni u izmijenjenom, savremenom obliku,

skriveni pod krinkom „uspostavljanja nove demokratije“ i „ljudskih sloboda“. Viđenje i propagiranje novog svjetskog poretka te važnosti demokratije na način na koji je vide autoriteti moći, prema autorovom shvatanju, dovela je do uništenja izvornog kulturnog identiteta cjelokupnih ljudskih zajednica, društava, država. Takvo uništenje je cilj koji donosi benefite, rentu, vladavinu moći nad ljudskim zajednicama i njihovim prirodnim resursima. Profesor Milosavljević u tome vidi novi-stari oblik fašizma, nazivajući ga fašizam-renta.

Da li je fašizam kao ideologija nestao sa društvene scene savremene civilizacije ili je samo privremeno utihnuo ili zapravo nikada nije ni utihnuo nego je poprimio nove, inovativne, savremene oblike? Autor smatra da fašizam nije nestao sa društvene scene i da nikada nije sasvim utihnuo. Smatrajući se dobrim poznavaoцем rada i djela profesora Milosavljevića usudila bih se reći da je polazna osnova za njegov drugi rukopis (na istu temu) proistekla iz njegovog životnog iskustva, sposobnosti dubokog promišljanja i predviđanja, te želje da se ukaže na socijalno-psihološke konstrukte koji egzistiraju oko nas i u nama, a mi ih možda ne vidimo od naše lične borbe za preživljavanjem i obezbjeđenjem vlastite egzistencije.

Društveni kontekst i fašizam renta je, dakle, nastavak autorove teze o potrebi savremene civilizacije da shvati latentno propagiranje savremenog oblika fašizma, fašizma-rente i učini ga svjesnim u svojoj kolektivnoj svijesti. Monografija je strukturisana kroz četiri dijela. Prvi dio monografije posvećen je prikazu rasizma u socijalnom kon-

tekstu kroz naglašavanje protagonizma rasizma, prisutnosti nehumanog i neutemeljenog kvaziučenja o ljudskim rasama utemeljenim na biološkim teorijama rasa, primjerima rasizma i ropstva u Americi, te kolonijama Francuske, Velike Britanije i Belgije. Autor rasizam posmatra kao generator fašističkih projekata pojedinih država u svijetu, a koji podrazumijevaju „ksenofobiju, supremaciju, mesijanstvo, militarizam, ekspanzionizam i imperijalizam i, kao krajnji cilj, genocid“. Drugi dio monografije posvećen je različitim efektima rasizma koje autor posmatra kroz: socijalne predrasude prema pojedinim rasama, socijalnu distancu, rasiističke socijalne kategorizacije, razlike u socijalnim ulogama polova, prisustvo mitova o ljudskim rasama u vaspitno-obrazovnim modelima. Poglavlje završava novodima brojnih bioloških istraživanja koja idu u prilog naučnoj neutemeljenosti rasizma i neodrživosti njegovih varijeteta, aludirajući pri tome da su varijeteti rasizma društvene tvorevine neopravdano zasnovane na biološkim neutemeljenim zaključcima iz prošlosti. Treći dio monografije nam približava socijalne konstrukte koji produkuju netoleranciju između rasa, a koji su razmotreni kroz psihološke aspekte mržnje, nacionalizam, etničku vezanost, ulogu kognitivnih grešaka u zaključivanju, konformizam i religijska učenja koji nas udaljavaju od socijalne interakcije sa drugim i drugačijim. Autor u završnici trećeg dijela kao protivargument navodi određene međunarodne akte koji osuđuju netoleranciju prema drugima. Prva tri dijela monografije svojim sadržajem impliciraju fašizam-rentu, o kojoj autor

u četvrtom, a ujedno i zadnjem poglavlju monografije, govori kroz povezivanje sa društvenom zbiljom, prisutnosti fašizma u obliku rente u sadašnjosti i njegovom daljem toku. U odnosu na oblik fašizma koji je nastao početkom XX vijeka, fašizam renta, prema autorovom konceptu ne predstavlja u potpunosti novi vid fašizma. On je zapravo samo jedan „varijetet nadmoći“, kojom se status drugog, drugih slabijih „podređuje, institucionalno umanjuje, obepravljuje i brutalno uništava.

Kao dijete rata, dijete koje je preživjelo najteže strahote i traume ratne socijalizacije, osjetivši fašizam na svojoj koži, a isti onaj koji je u odraslom zreloom dobu doživio novi rat i ponovne ratne stresore, nove ali stare vidove fašizma imao je puno pravo da iz ličnog iskustva, vlastitih osjećaja i stečene naučne kredibilitnosti iznese tezu o fašizmu-renti i da je ostavi mladim generacijama studenata društvenih nauka da je empirijski istražuju i naučno razvijaju. Stoga, neka ovaj prikaz knjige podstakne čitaoce na čitanje monografije, a teze iznijete u njoj neka budu prepuštene relevantnoj javnosti na potvrđivanje ili opovrgavanje koncepta fašizam – renta! Možda je ovo prava knjiga u pravom trenutku za sve nas, a profesor bi sigurno rekao: „Mojim studentima, ma gdje bili!“